EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 19.6.2024
COM(2024) 606 final

Soovitus:

NÕUKOGU SOOVITUS

Eesti majandus-, sotsiaal-, tööhõive-, struktuuri- ja eelarvepoliitika kohta

{SWD(2024) 600 final} - {SWD(2024) 606 final}

Soovitus:

NÕUKOGU SOOVITUS

Eesti majandus-, sotsiaal-, tööhõive-, struktuuri- ja eelarvepoliitika kohta

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 121 lõiget 2 ja artikli 148 lõiget 4,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määrust (EL) 2024/1263 majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelevalve kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1466/97,[1] eriti selle artikli 3 lõiget 3,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni soovitust,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi resolutsioone,

võttes arvesse Euroopa Ülemkogu järeldusi,

võttes arvesse tööhõivekomitee arvamust,

võttes arvesse majandus- ja rahanduskomitee arvamust,

võttes arvesse sotsiaalkaitsekomitee arvamust,

võttes arvesse majanduspoliitika komitee arvamust

ning arvestades järgmist:

(1) 19. veebruaril 2021 jõustus Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/241,[2] millega loodi taaste- ja vastupidavusrahastu. Taaste- ja vastupidavusrahastust antakse liikmesriikidele rahalist toetust reformide ja investeeringute elluviimiseks ning sellega kaasneb ELi rahastatav fiskaalne impulss. Kooskõlas Euroopa poolaasta prioriteetidega aitab see kaasa majanduslikule ja sotsiaalsele taastumisele ning kestlike reformide ja investeeringute tegemisele, et eelkõige edendada rohe- ja digipööret ning muuta liikmesriikide majandus vastupidavamaks. Samuti aitab see tugevdada riigi rahandust ning hoogustada majanduskasvu ja töökohtade loomist keskpikas ja pikas perspektiivis, parandada territoriaalset ühtekuuluvust ELis ja toetada Euroopa sotsiaalõiguste samba jätkuvat rakendamist.

(2) 27. veebruaril 2023 vastu võetud REPowerEU määruse[3] eesmärk on järk-järgult kaotada ELi sõltuvus Venemaa fossiilkütuste impordist. See aitaks saavutada

[1] ELT L 2024/1263, 30.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1263/oj

[2] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahastu (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj).

[3] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. veebruari 2023. aasta määrus (EL) 2023/435, millega muudetakse määrust (EL) 2021/241 riiklike taaste- ja vastupidavuskavade REPowerEU peatükkide osas ning

energiajulgeoleku ja mitmekesistada liidu energiavarustust ning edendada samal ajal taastuvate energiaallikate kasutuselevõttu, energiasalvestusvõimsust ja energiatõhusust. Eesti lisas oma riiklikusse taaste- ja vastupidavuskavasse uue REPowerEU peatüki, et rahastada olulisi reforme ja investeeringuid, mis aitavad saavutada REPowerEU eesmärke.

(3) 16. märtsil 2023 avaldas komisjon teatise „ELi pikaajaline konkurentsivõime: pilk 2030. aasta järgsesse aega“,[4] et anda teavet poliitiliste otsuste tegemiseks ja luua raamtingimused majanduskasvu hoogustamiseks. Teatises käsitletakse konkurentsivõimet üheksa üksteist tugevdava teguri kaudu. Nende tegurite kuuluvad muu hulgas juurdepääs erakapitalile, teadusuuringud ja innovatsioon, haridus ja oskused ning ühtne turg, mis on esmatähtsad poliitikaprioriteedid reformide ja investeeringute elluviimiseks, et lahendada praegused tootlikkusega seotud probleemid ning suurendada ELi ja selle liikmesriikide pikaajalist konkurentsivõimet. Pärast kõnealust teatist esitas komisjon 14. veebruaril 2024 ühtse turu ja konkurentsivõime aruande[5]. Aruandes on üksikasjalikult kirjeldatud Euroopa ühtse turu tugevaid külgi ja probleeme ning kajastatud aasta jooksul toimunud muutusi, tuginedes eespool nimetatud üheksale konkurentsivõimet edendavale tegurile.

(4) 21. novembril 2023 võttis komisjon vastu 2024. aasta kestliku majanduskasvu analüüsi,[6] mis tähistas majanduspoliitika koordineerimise Euroopa poolaasta (2024) tsükli algust. 22. märtsil 2024 kiitis Euroopa Ülemkogu analüüsi prioriteedid konkurentsivõimelise kestlikkuse nelja mõõtme raames heaks. 21. novembril 2023 võttis komisjon määruse (EL) nr 1176/2011 alusel vastu ka 2024. aasta häiremehhanismi aruande, milles ei nimetatud Eestit ühe liikmesriigina, keda võib mõjutada tasakaalustamatus või kelle puhul on oht, et teda võib mõjutada tasakaalustamatus, ja kelle olukorda tuleb põhjalikult analüüsida. Samal kuupäeval võttis komisjon vastu ka arvamuse Eesti 2024. aasta eelarvekava kohta. Komisjon võttis vastu ka soovituse euroala majanduspoliitikat käsitleva nõukogu soovituse kohta, mille nõukogu võttis vastu 12. aprillil 2024, ning ettepaneku 2024. aasta ühise tööhõivearuande kohta, milles analüüsitakse tööhõivesuuniste ja Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete rakendamist ning mille nõukogu võttis vastu 11. märtsil 2024.

(5) 30. aprillil 2024 jõustus ELi uus majanduse juhtimise raamistik. Raamistik hõlmab uut Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2024/1263 majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelevalve kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1466/97. See hõlmab ka muudetud määrust (EÜ) nr 1467/97 ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse rakendamise kohta ja muudetud direktiivi 2011/85/EL liikmesriikide eelarveraamistiku kohta[7]. Uue raamistiku eesmärgid on valitsemissektori võla jätkusuutlikkus ning kestlik ja kaasav

---

määrusi (EL) nr 1303/2013, (EL) 2021/1060 ja (EL) 2021/1755 ning direktiivi 2003/87/EÜ (ELT L 63, 28.2.2023, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2023/435/oj).

4 COM(2023) 168 final.

5 COM(2024) 77 final.

6 COM(2023) 901 final.

7 Nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määrus (EL) 2024/1264, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1467/97 ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse rakendamise kiirendamise ja selgitamise kohta (ELT L, 2024/1264, 30.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1264/oj) ja nõukogu 29. aprilli 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/1265, millega muudetakse direktiivi 2011/85/EL liikmesriikide eelarveraamistiku nõuete kohta (ELT L, 2024/1265, 30.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1265/oj).

majanduskasv järkjärgulise konsolideerimise ning reformide ja investeeringute kaudu. Sellega edendatakse riikide isevastutust ja keskendutakse rohkem keskpikale perspektiivile koos nõuete tõhusama ja sidusama täitmise tagamisega. Iga liikmesriik peaks esitama nõukogule ja komisjonile riikliku keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava. Riiklikud keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikavad sisaldavad liikmesriigi eelarve-, reformi- ja investeerimiskohustusi ning hõlmavad riikliku seadusandliku tsükli pikkusest sõltuvalt nelja- või viieaastast planeerimisperioodi. Riiklikes keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikavades esitatud netokulude[8] kava peaks olema kooskõlas määruse (EL) 2024/1263 nõuetega, sealhulgas nõudega hoida valitsemissektori koguvõlg usutavas langustrendis või viia see langustrendi hiljemalt kohandamisperioodi lõpuks või hoida see mõistlikul tasemel allpool 60 % SKPst ning viia valitsemissektori eelarvepuudujääk keskpika perioodi jooksul alla kontrollväärtuse 3 % SKPst ja/või hoida see allpool kõnealust kontrollväärtust. Kohandamisperioodi võib pikendada kuni kolme aasta võrra, kui liikmesriik võtab kohustuse teha asjakohased reformid ja investeeringud vastavalt määruses (EL) 2024/1263 sätestatud kriteeriumidele. Nende kavade koostamise toetamiseks esitab komisjon [21. juunil] 2024 liikmesriikidele suunised nende esitatavate kavade ja järgnevate iga-aastaste eduaruannete sisu kohta ning edastab kooskõlas määruse (EL) 2024/1263 artikliga 5 neile eelarvekohanduste tehnilised suunised (vajaduse korral võrdlustrajektoorid ja tehnilise teabe). Liikmesriigid peaksid esitama oma keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava 20. septembriks 2024, välja arvatud juhul, kui liikmesriik ja komisjon lepivad kokku tähtaja pikendamises mõistliku aja võrra. Liikmesriigid peaksid tagama, et kaasatakse nende parlamendid ning vajaduse korral konsulteeritakse sõltumatute eelarveasutuste, sotsiaalpartnerite ja muude riigi sidusrühmadega.

(6) 2024. aastal jätkub majanduspoliitika koordineerimise Euroopa poolaasta areng kooskõlas taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamisega. Taaste- ja vastupidavuskavade täielik rakendamine on jätkuvalt oluline Euroopa poolaasta poliitiliste prioriteetide elluviimiseks, kuna kavad aitavad tulemuslikult käsitleda kõiki probleeme või märkimisväärset osa probleemidest, mis on viimastel aastatel esitatud asjakohastes riigipõhistes soovitustes esile toodud. 2019., 2020., 2022. ja 2023. aasta riigipõhised soovitused on jätkuvalt sama asjakohased ka taaste- ja vastupidavuskavade puhul, mida on läbi vaadatud, ajakohastatud või muudetud vastavalt määruse (EL) 2021/241 artiklitele 14, 18 ja 21.

(7) 18. juunil 2021 esitas Eesti vastavalt määruse (EL) 2021/241 artikli 18 lõikele 1 komisjonile oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava. Komisjon hindas määruse (EL) 2021/241 artikli 19 kohaselt taaste- ja vastupidavuskava asjakohasust, tulemuslikkust, tõhusust ja sidusust kooskõlas kõnealuse määruse V lisas esitatud hindamissuunistega. 29. oktoobril 2021 võttis nõukogu vastu Eesti taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmist käsitleva otsuse,[9] mida muudeti 16. juunil 2023 vastavalt määruse (EL) 2021/241 artikli 18 lõikele 2, et ajakohastada

[8] Netokulu, nagu on määratletud nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määruse (EL) 2024/1263 artiklis 2 (ELT L 2024/1263, 30.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1263/oj). Netokulu – valitsemissektori kulud, millest on maha arvatud i) intressikulud, ii) kaalutlusõigusel põhinevad tulumeetmed, iii) liidu programmidega seotud kulud, mis kaetakse täielikult liidu vahenditest saadava tuluga, iv) riikide kulud liidu rahastatavate programmide kaasrahastamiseks, v) töötuskindlustushüvitiste kulude tsüklilised elemendid ning vi) ühekordsed ja muud ajutised meetmed.

[9] Nõukogu 29. oktoober 2021. aasta rakendusotsus Eesti taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta (0319/2021).

tagastamatu rahalise toetuse maksimaalset summat ja lisada REPowerEU peatükk[10]. Osamaksete tegemine sõltub komisjoni otsusest, mis on tehtud vastavalt määruse (EL) 2021/241 artikli 24 lõikele 5 selle kohta, et Eesti on rahuldavalt täitnud nõukogu rakendusotsuses sätestatud asjakohased eesmärgid ja sihid. Rahuldav täitmine eeldab, et varem saavutatud eesmärke ja sihte ei ole tagasi pööratud.

(8) 25. aprillil 2024 esitas Eesti kooskõlas määruse (EÜ) nr 1466/97 artikli 4 lõikega 1 oma 2024. aasta riikliku reformikava ja 30. aprillil 2024 oma 2024. aasta stabiilsusprogrammi. Vastavalt määruse (EL) 2021/241 artiklile 27 kajastab 2024. aasta riiklik reformikava ka Eesti kaks korda aastas esitatavat aruannet taaste- ja vastupidavuskava täitmisel tehtud edusammude kohta.

(9) 19. juunil 2024 avaldas komisjon Eesti kohta 2024. aasta riigiaruande[11]. Selles hinnati Eesti edusamme nõukogu poolt aastatel 2019–2023 vastu võetud asjaomaste riigipõhiste soovituste järgimisel ning tehti kokkuvõte sellest, kuidas Eesti on taaste- ja vastupidavuskava rakendanud. Selle analüüsi põhjal tehti riigiaruandes kindlaks puudused seoses probleemidega, mida taaste- ja vastupidavuskavas ei käsitleta või käsitletakse ainult osaliselt, ning uute ja esilekerkivate probleemidega. Samuti hinnati Eesti edusamme Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisel ning ELi peamiste tööhõive, oskuste ja vaesuse vähendamise eesmärkide ning ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamisel.

(10) Eurostati kinnitatud andmete põhjal suurenes Eesti valitsemissektori eelarvepuudujääk 1,0 %-lt SKPst 2022. aastal 3,4 %-le SKPst 2023. aastal, samas kui valitsemissektori võlg suurenes 18,5 %-lt SKPst 2022. aasta lõpus 19,6 %-le SKPst 2023. aasta lõpus. Nagu on märgitud 2024. aastaks esitatud eelarvepoliitika suunistes,[12] astub komisjon kooskõlas kehtivate õigusnormidega esimese sammu eelarvepuudujäägil põhinevate ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluste algatamiseks 2023. aasta eelarve täitmise andmete põhjal. 19. juunil 2024 võttis komisjon ELi toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 alusel vastu aruande[13]. Selles aruandes hinnati Eesti eelarveseisundit, kuna riigi valitsemissektori eelarvepuudujääk ületas 2023. aastal kontrollväärtust 3 % SKPst. Aruandes jõuti järeldusele, et seda hinnangut silmas pidades ning ELi toimimise lepingu artikli 126 lõike 4 alusel loodud majandus- ja rahanduskomitee arvamust arvesse võttes ei tee komisjon juulis ettepanekut algatada Eesti suhtes ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlus.

(11) 12. juulil 2022 soovitas nõukogu Eestil võtta meetmeid, tagamaks 2023. aastal, et riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude kasv on kooskõlas üldiselt neutraalse eelarvepoliitikaga, võttes arvesse jätkuvat ajutist ja sihipärast toetust kodumajapidamistele ja ettevõtetele, kes on energiahindade tõusu suhtes kõige haavatavamad, ja Ukrainast põgenevatele inimestele. Eestil soovitati olla valmis kohandama jooksvaid kulutusi vastavalt muutuvale olukorrale. Samuti soovitati Eestil suurendada avaliku sektori investeeringuid rohe- ja digipöördesse ning energiajulgeolekusse, võttes arvesse algatust „REPowerEU“, sealhulgas kasutades taaste- ja vastupidavusrahastut ning muid liidu vahendeid. Komisjoni hinnangul oli

[10] Nõukogu 16. juuni 2023. aasta rakendusotsus, millega muudetakse nõukogu 29. oktoobri 2021. aasta rakendusotsust Eesti taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta (9367/2023).

[11] SWD(2024) 606 final.

[12] Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 kohaselt koostatud komisjoni aruanne, 19.6.2024, COM(2024) 598 final.

[13] Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 kohaselt koostatud komisjoni aruanne, 19.6.2024, COM(2024) 598 final.

eelarvepoliitika 2023. aastal kiire inflatsiooni tingimustes ekspansiivne (1,6 % SKPst). Riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude kasv (ilma kaalutlusõigusel põhinevate tulumeetmeteta) andis 2023. aastal eelarvepoliitikasse ekspansiivse panuse 1,0 % SKPst. See hõlmab energiahindade tõusu suhtes kõige haavatavamatele kodumajapidamistele ja ettevõtetele suunatud erakorraliste toetusmeetmete kulude vähenemist 0,1 % SKPst. See hõlmab ka suuremaid kulusid Ukraina põgenikele ajutise kaitse pakkumiseks (0,2 % SKPst). Riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate netokulude ekspansiivne panus 2023. aastal oli seega ainult osaliselt tingitud Ukrainast põgenevate inimeste toetamisest. Riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude ekspansiivne kasv (ilma kaalutlusõigusel põhinevate tulumeetmeteta) oli tingitud suurematest kulutustest avaliku sektori palkadele ja pensionidele ning täiendavatest uutest alalistest kaitse-, haridus- ja lapsetoetuskulude programmidest, mida ei kompenseerinud tulude proportsionaalne suurenemine. Kokkuvõttes ei olnud riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude kasv 2023. aastal kooskõlas nõukogu soovitusega. Taaste- ja vastupidavusrahastu toetustest ja muudest ELi vahenditest rahastatud kulud moodustasid 2023. aastal 1,4 % SKPst. Riiklikult rahastatavad investeeringud moodustasid 2023. aastal 5,8 % SKPst, mis on 1,4 protsendipunkti võrra rohkem kui 2022. aastal. Eesti rahastas täiendavaid investeeringuid taaste- ja vastupidavusrahastust ning muudest ELi vahenditest. Eesti rahastas avaliku sektori investeeringuid rohe- ja digipöördesse ning energiajulgeolekusse, nt ettevõtjate sündmusteenuste ja digivärava arendamine, rohefondi (mis investeerib riskikapitalifondidesse ja teeb omakapitaliinvesteeringuid ettevõtetesse) kapitaliseerimine ning elektrivõrgu tugevdamine, et suurendada taastuvenergia tootmise võimsust ja kohaneda kliimamuutustega, kusjuures kõiki neid meetmeid rahastatakse taaste- ja vastupidavusrahastust.

(12) 2024. aasta stabiilsusprogrammi peamised prognoosid võib kokku võtta järgmiselt. Eelarveprognooside aluseks oleva makromajandusliku stsenaariumi kohaselt kasvab reaalne SKP 2024. aastal 0,0 % ja 2025. aastal 2,0 %, samas kui THHI inflatsioon on 2024. aastal 3,6 % ja 2025. aastal 2,7 %. Valitsemissektori eelarvepuudujääk peaks 2024. aastal suurenema 3,5 %-le SKPst[14] ja olema 2025. aastal 3,0 % SKPst, samas kui valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks 2024. aasta lõpuks suurenema 22,6 %-le ja 2025. aasta lõpuks 24,9 %-le. Pärast 2025. aastat peaks valitsemissektori eelarvepuudujääk järk-järgult vähenema 2,2 %-le SKPst 2026. aastal, 1,4 %-le SKPst 2027. aastal ja 0,8 %-le SKPst 2028. aastal. Seega ei ületa valitsemissektori eelarvepositsioon prognooside kohaselt alates 2025. aastast eelarvepuudujäägi kontrollväärtust 3,0 % SKPst. Valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks pärast 2025. aastat suurenema 2026. aastal 26,2 %ni ja seejärel järk-järgult vähenema 2027. aastal 26,0 %-le ja 2028. aastal 25,0 %-le.

(13) Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt kahaneb reaalne SKP 2024. aastal 0,5 % ja kasvab 2025. aastal 3,1 % ning THHI inflatsioon on 2024. aastal 3,4 % ja 2025. aastal 2,1 %.

(14) Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt on valitsemissektori eelarvepuudujääk 2024. aastal 3,4 % SKPst, samas kui valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks 2024.

[14] Eesti ametiasutused teatasid komisjonile, et valitsus nõustus 2024. aasta lisaeelarvega (riigi 2024. aasta lisaeelarve seaduse eelnõu 456 SE) ja saatis selle 5. juunil 2024 Riigikogusse; seaduse eelnõu läbis Riigikogus esimese lugemise 10. juunil ja teise 14. juunil ning peaks läbima kolmanda lugemise 19. juunil. Tänu lisaeelarvele peaks nominaalne eelarvepuudujääk vähenema 0,4 % SKPst (millest enamik on alalised kulukärped, kuid on ka tulusid suurendavaid meetmeid).

aasta lõpuks tõusma 21,4 %-le. Valitsemissektori võla suhte SKPsse kasv 2024. aastal kajastab peamiselt valitsemissektori eelarvepuudujäägi mõju. Komisjoni prognooside kohaselt on eelarvepoliitika 2024. aastal üldjoontes neutraalne (0,1 % SKPst).

(15) Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt rahastatakse 2024. aastal taaste- ja vastupidavusrahastu tagastamatust toetusest kulusid mahus 0,9 % SKPst (2023. aastal 0,3 % SKPst). Taaste- ja vastupidavusrahastu toetustest rahastatavad kulutused võimaldavad teha kvaliteetseid investeeringuid ja viia ellu tootlikkust suurendavaid reforme, ilma et see mõjutaks otseselt Eesti valitsemissektori eelarvepositsiooni ja võlga.

(16) 14. juulil 2023 soovitas nõukogu Eestil järgida konservatiivset eelarvepoliitikat, eelkõige piirata riiklikult rahastatavate esmaste netokulude nominaalkasvu nii, et see ei ületaks 2024. aastal 4,9 %. Liikmesriikidel paluti 2023. aasta eelarve täitmisel ja 2024. aasta eelarvekava koostamisel võtta arvesse, et komisjon teeb 2023. aasta eelarve täitmise andmete põhjal nõukogule ettepaneku algatada ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlused. Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt on Eesti struktuurne eelarvepositsioon 2024. aastal –0,7 % SKPst (2023. aastal –1,3 % SKPst), st riik täidab oma keskpika perioodi eelarve-eesmärki, milleks on –0,75 % SKPst. Seepärast leitakse, et Eesti näitaja on kooskõlas nõukogu soovitusega.

(17) Lisaks soovitas nõukogu Eestil võtta meetmeid, et kaotada kehtivad erakorralised energiatoetusmeetmed võimalikult kiiresti 2023. ja 2024. aastal ja kasutada selle tulemusena kokku hoitavaid vahendeid valitsemissektori eelarvepuudujäägi vähendamiseks. Nõukogu täpsustas, et kui uue energiahindade tõusu tõttu on vaja uusi või jätkuvaid toetusmeetmeid, tuleks Eestil tagada, et sellised toetusmeetmed on suunatud haavatavate kodumajapidamiste ja ettevõtete kaitsmisele, on eelarve seisukohast vastuvõetava maksumusega ning säilitavad stiimulid energiasäästuks. Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt peaks erakorralistest energiatoetusmeetmetest tulenev eelarve netokulu olema 2023. aastal 0,2 % SKPst ning 2024. ja 2025. aastal 0,0 % SKPst. Prognooside kohaselt kaotatakse erakorralised energiatoetusmeetmed 2023. ja 2024. aastal võimalikult kiiresti. See on kooskõlas nõukogu soovitusega.

(18) Lisaks soovitas nõukogu Eestil säilitada riiklikult rahastatavad avaliku sektori investeeringud ning tagada taaste- ja vastupidavusrahastust antavate toetuste ja muude liidu vahendite tulemuslik kasutuselevõtt, eelkõige rohe- ja digipöörde edendamiseks. Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt peaksid riiklikult rahastatavad avaliku sektori investeeringud 2024. aastal suurenema 6,3 %-le SKPst (2023. aastal 5,8 %). See on kooskõlas nõukogu soovitusega.

(19) Prognoosi koostamise ajal teada olevate poliitikameetmete põhjal ja eeldusel, et poliitikat ei muudeta, hinnatakse komisjoni 2024. aasta kevadprognoosis, et valitsemissektori eelarvepuudujääk on 2025. aastal 4,3 % SKPst. Eelarvepuudujäägi suurenemine 2025. aastal kajastab peamiselt üksikisiku tulumaksu reformi netomõju, sest reform eeldatavasti vähendab valitsemissektori tulusid. Valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks suurenema 2025. aasta lõpus 24,6 %-le. Valitsemissektori võla suhte SKPsse kasv 2025. aastal kajastab peamiselt valitsemissektori eelarvepuudujäägi mõju.

(20) Eesti maksutulu suhe SKPsse suurenes 2023. aastal, kuid on märkimisväärselt alla ELi keskmise; see piirab tervishoiule, pikaajalisele hooldusele ja sotsiaalkaitsele tehtavate avaliku sektori kulutuste rahastamist. 2022. aastal oli omandimaksudest (mis on ühed majanduskasvu kõige vähem kahjustavad maksud) saadav tulu üksnes 0,3 % SKPst,

mis on ligikaudu seitse korda väiksem kui ELi keskmine. Eestis saadi kapitalimaksudest tulu alla kolmandiku ELi keskmisest (2,7 % SKPs) ja transpordimaksud olid ühed väikseimad ELis, kusjuures Eesti on üks vähestest liikmesriikidest, kus puudub iga-aastane automaks. Lisaks on maksukoormus jaotunud ebaühtlaselt ja tulevased maksureformid suurendavad ebavõrdsust veelgi. 2025. aastal peaksid mõjuma regressiivselt tulumaksumäära tõstmine 20 %-lt 22 %-le ning üldise maksuvaba tulu suurendamine ja selle kohaldamisala laiendamine mis tahes sissetulekuga maksumaksjatele. Ka Eesti tööjõutulumaks, mis on küll ELi keskmise lähedal (17,2 % SKPst), on regressiivne, sest suurema sissetulekuga töötajate tegelik maksumäär on madalam. Avaliku sektori kulutused sotsiaalkaitsele vähenesid 2022. aastal ja on endiselt märkimisväärselt alla ELi keskmise. See tähendab, et sotsiaaltoetused on suhteliselt väikesed ja nende katvus piiratud, kusjuures vanaduspensionid on ühed ELi väikseimad. Kulutused avalikele teenustele on 3,7 % SKPst, mis on peaaegu kaks kolmandikku madalam tase kui ELi keskmine.

(21) Eesti võttis vastu mitu reformi, et parandada pikaajalise hoolduse ja tervishoiu kättesaadavust ja taskukohasust. Kuigi reformide suund on õige, ei ole tervishoiu ja pikaajalise hoolduse kestlik rahastamine veel tagatud. Seetõttu on omaosalus endiselt suur ja rahuldamata vajadus arstiabi järele on suurenenud. Hoolduse kättesaadavus on riigis ebaühtlane, muu hulgas seetõttu, et omavalitsustel puuduvad suutlikkus ja ressursid, et pakkuda nõudluse rahuldamiseks piisavalt teenuseid. Kuigi nõudlust ei ole täielikult rahuldatud, on avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele ja tervishoiule endiselt ühed väikseimad ELis. Sellele lisandub tööjõunappus nendes sektorites. Demograafilisi muutusi silmas pidades eeldatakse, et nõudlus tervishoiuteenuste ja pikaajalise hoolduse järele suureneb, mistõttu on põhjendatud tagada mõlema piisav rahastamine.

(22) Vastavalt määruse (EL) 2021/241 artikli 19 lõike 3 punktile b ja V lisa kriteeriumile 2.2 sisaldab taaste- ja vastupidavuskava ulatuslikke üksteist vastastikku tugevdavaid reforme ja investeeringuid, mis tuleb rakendada 2026. aastaks. Need peaksid aitama tulemuslikult lahendada kõiki probleeme või märkimisväärset osa probleemidest, mis on kindlaks tehtud asjakohastes riigipõhistes soovitustes. Järele jäänud aja jooksul on oluline kiiresti jätkata kava, sealhulgas REPowerEU peatüki tulemuslikku rakendamist, et suurendada Eesti pikaajalist konkurentsivõimet rohe- ja digipöörde kaudu, tagades samal ajal sotsiaalse õigluse. Kavast tulenevate kohustuste täitmiseks 2026. aasta augustiks on oluline, et Eesti jätkaks reformide ja investeeringute elluviimist. Jätkuvalt on oluline süstemaatiliselt kaasata kohalikke ja piirkondlikke omavalitsusi, sotsiaalpartnereid, kodanikuühiskonda ja muid asjaomaseid sidusrühmi, et tagada laialdane isevastutus taaste- ja vastupidavuskava eduka rakendamise eest.

(23) Osana ühtekuuluvuspoliitika fondide vahehindamisest vastavalt määruse (EL) 2021/1060 artiklile 18 peab Eesti iga programmi 2025. aasta märtsiks läbi vaatama, võttes muu hulgas arvesse 2024. aasta riigipõhistes soovitustes esile toodud probleeme, samuti riiklikku energia- ja kliimakava. Läbivaatamise tulemuste alusel eraldatakse lõplikult iga programmiga ette nähtud ELi rahastus. Eesti on teinud edusamme ühtekuuluvuspoliitika ja Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisel, kuid jätkuvalt on probleeme ning erinevused pealinna ja ülejäänud riigi vahel püsivad. Esmatähtis on kiirendada ühtekuuluvuspoliitika programmi rakendamist. Programmis kokku lepitud prioriteedid on jätkuvalt asjakohased. Äärmiselt oluline on suurendada ettevõtete konkurentsivõimet, eriti väljaspool pealinnapiirkonda, ja edendada nende innovatsioonisuutlikkust. Esmatähtis on parandada era- ja üldkasutatavate hoonete ning ettevõtete energiatõhusust. Samuti on jätkuvalt oluline tagada aktiivsete ja

ennetavate tööturumeetmete kaudu juurdepääs tööhõivele ning edendada tervislikku töökeskkonda. Prioriteediks tuleks seada ka hariduse ja koolituse kvaliteedi, tulemuslikkuse ja tööturu vajadustele vastavuse parandamine, elukestva õppe, eelkõige paindliku täiendus- ja ümberõppe ning aktiivse kaasamise edendamine ning pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavuse, tulemuslikkuse ja vastupidavuse parandamine. Ühtekuuluvuspoliitika programmide vahehindamise raames väärivad täiendavat tähelepanu pikaajalise hoolduse kättesaadavuse ja kvaliteediga seotud vajadused, kusjuures esikohale tuleks seada iseseisva elu edendamine. Eesti võiks paremini kasutada ka Euroopa strateegiliste tehnoloogiate platvormi algatust, eelkõige investeerides nullnetotehnoloogia tootmisse ja toetades tööstuse ümberkujundamist, näiteks süvatehnoloogia innovatsiooni, keskkonnahoidliku ja digitehnoloogia ning biomeditsiini valdkonnas. Eesti võiks suurendada ka haruldaste muldmetallide töötlemise võimsust ning edendada seda toetavat teadus- ja arendustegevust.

(24) Lisaks taaste- ja vastupidavuskava ning muude ELi vahendite raames käsitletud majanduslikele ja sotsiaalsetele probleemidele seisab Eesti silmitsi veel mitme väljakutsega, mis on seotud sotsiaalkaitse, ressursitõhususe ja oskustega.

(25) Eakate, puudega inimeste ja ebatüüpilises töösuhtes olevate või lühiajalist tööd tegevate inimeste sotsiaalkaitse on jätkuvalt nõrk. Selle tagajärg oli, et vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate puudega inimeste osakaal mitte ainult ei kasvanud 2022. aastal, vaid oli ka ELis suuruselt teine. Eakate vaesus on kasvanud ja oli 2022. aastal üks ELi suuremaid, muu hulgas seetõttu, et pensionid on töötuluga võrreldes endiselt väikesed. Sotsiaalse turvavõrgu ebapiisavus toob kaasa sissetulekute suure ja kasvava ebavõrdsuse, hoolimata mõningasest paranemisest eelnenud aastatel. Töötushüvitiste vähene katvus, eriti ebatüüpilises töösuhtes olevate või lühiajalist tööd tegevate inimeste puhul, suurendab sissetulekute ebavõrdsust ja vaesust. Kuigi töötushüvitiste kestust on Eesti taaste- ja vastupidavuskava raames kohandatud, tuleb katvuse laiendamine veel rakendada. Ebavõrdsuse suurenemine on tingitud hindade ja elukalliduse märkimisväärsest tõusust, millega ei ole kaasnenud sotsiaaltoetuste ja miinimumpalga vastavat suurenemist. Väikese sissetulekuga leibkondade olukord on varasema kiire ja püsiva inflatsiooni tõttu halvenenud ning 2024.–2025. aasta maksureformide tagajärjel peaks see veelgi halvenema. Piisavate leevendusmeetmete tagamine, sealhulgas pensionide puhul, ning sotsiaalkaitsesüsteemi piisavuse suurendamine võivad vähendada vaesust ja ebavõrdsust. Kõik need meetmed aitaksid ka toetada ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist kooskõlas komisjoni talituste teise etapi riigianalüüsiga, mis põhineb sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetel[15].

(26) Põlevkivi osakaal Eesti energiaallikate jaotuses on endiselt märkimisväärne ja pärsib rohepööret. Tuleb edendada taastuvenergia tootmist, et saaks põlevkivi järk-järgult kasutuselt kõrvaldada, säilitades samal ajal suure energiasõltumatuse. Lisaks keskkonnakahju tekitamisele jääb põlevkivitööstuse arvele 90 % Eesti ohtlikest jäätmetest. Eesti ressursitootlikkuse määr on ELi liikmesriikide seas üks madalamaid, mis võib osaliselt olla tingitud riigi ressursimahukast põlevkivitööstusest, aga ka üldisest ressursimahukast tööstussüsteemist. Ressursitootlikkus suurenes õige pisut – 1 eurolt kasutatud ressursi kilogrammi kohta 1,1 euroni kilogrammi kohta, olles 2022. aastal alla poole ELi keskmisest. Maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse sektor on muutunud CO_2 heite sidujast selle tekitajaks. Metsandussektorit

[15] SWD(2024)132 final.

iseloomustab suur raiemaht ja ressursside vähene väärindamine. Eestile oleks kasulik suurendada kestliku metsamajandamise tõhusust, edendada ringmajandusele üleminekut ja parandada jäätmekäitlust. Lisaks on ressursitootlikkus Eesti innovatsioonisuutlikkuse üks nõrk koht. Eesti oli 2022. aasta ökoinnovatsiooni tulemustabelis 13. kohal (indeksi väärtus 115,5; samas kui ELi keskmine oli 121,5; 2013 = 100). Ökoinnovatsiooni ja bioressursipõhise innovatsiooni edendamine loodusvarade kestlikuks kasutamiseks aitab parandada Eesti ressursitootlikkust ja konkurentsivõimet.

(27) Paljudes sektorites on oskuste nappus ja mittevastavus tööturu vajadustele ning see vähendab Eesti konkurentsivõimet. Ettevõtete hinnangul pärsib kvalifitseeritud töötajate nappus investeeringuid ja ekspordipotentsiaali. Kvalifitseeritud töötajate nappus ja suur oskuste nõudlusele mittevastavus käivad käsikäes kiire palgakasvu ja suurenenud tööjõu ühikukuluga. Nii rohe- kui ka digipööre on suurendanud nõudlust erioskustega töötajate järele, samas kui töötajate nappus tervishoiu ja hariduse valdkonnas on endiselt suur ja seda süvendab veelgi tööjõu vananemine. Samal ajal põhjustab nii haridussüsteemist varakult lahkumise kui ka kõrghariduse omandamise poolelijätmise suhteliselt kõrge määr seda, et heade oskustega kõrghariduse omandanute arv on ebapiisav. Sellel probleemil on märkimisväärne piirkondlik mõõde, sest maapiirkondades ja äärealadel on kvalifitseeritud spetsialistide ligimeelitamine oluliselt keerulisem. Oskuste mittevastavuse piiramiseks tuleks veelgi suurendada haridus- ja koolitussüsteemi vastavust tööturu vajadustele, investeerida karjäärinõustamisse, vähendada soolist palgalõhet, laiendada ümber- ja täiendusõppevõimalusi ning paremini prognoosida oskuste vajadusi. Arvestades vajadust mitmekesistada majandust nii, et kasvaks suure lisandväärtusega tegevusalade osakaal, tuleks leida ka paremad võimalused talentide hoidmiseks ja ligimeelitamiseks.

(28) Arvestades euroala liikmesriikide majanduse tihedat seotust ning nende ühist panust majandus- ja rahaliidu toimimisse, soovitas nõukogu 2024. aastal euroala liikmesriikidel võtta meetmeid, sealhulgas oma taaste- ja vastupidavuskavade kaudu, et rakendada soovitust euroala majanduspoliitika kohta. Eesti puhul aitavad soovitused 1, 2, 3 ja 4 rakendada esimest, teist, kolmandat ja neljandat euroala käsitlevat soovitust,

SOOVITAB Eestil võtta 2024. ja 2025. aastal järgmisi meetmeid.

1. Esitada õigeaegselt keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava. Piirata kooskõlas reformitud stabiilsuse ja kasvu pakti nõuetega netokulude[16] kasvu 2025. aastal määrani, mis on kooskõlas valitsemissektori eelarvepuudujäägi vähendamisega allapoole aluslepingus sätestatud kontrollväärtust 3 % SKPst ja valitsemissektori võla hoidmisega mõistlikul tasemel keskpikas perspektiivis. Laiendada maksubaasi ning parandada tervishoiu ja pikaajalise hoolduse kättesaadavust ja rahastamist.

2. Jätkata taaste- ja vastupidavuskava, sealhulgas REPowerEU peatüki kiiret ja tulemuslikku rakendamist, tagades reformide ja investeeringute lõpuleviimise 2026. aasta augustiks. Kiirendada ühtekuuluvuspoliitika programmi rakendamist. Jätkata

[16] Vastavalt määruse (EL) 2024/1263 artikli 2 lõikele 2 on netokulud valitsemissektori kulud, millest on maha arvatud intressikulud, kaalutlusõigusel põhinevad tulumeetmed, liidu programmidega seotud kulud, mis kaetakse täielikult liidu vahenditest saadava tuluga, riikide kulud liidu rahastatavate programmide kaasrahastamiseks, töötuskindlustushüvitiste kulude tsüklilised elemendid ning ühekordsed ja muud ajutised meetmed.

vahehindamise raames keskendumist kokkulepitud prioriteetidele, võttes meetmeid pikaajalise hoolduse sektori vajaduste paremaks rahuldamiseks, ja võtta samal ajal arvesse võimalusi, mida pakub Euroopa strateegilise tehnoloogia platvorm konkurentsivõime parandamiseks.

3. Tugevdada sotsiaalkaitset, muu hulgas vähendades eakate vaesust ja laiendades töötushüvitiste katvust eelkõige nii, et ka lühiajalist tööd tegevad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad inimesed oleksid hõlmatud.

4. Vähendada põlevkivi osakaalu energiaallikate jaotuses ja suurendada ressursitootlikkust bioinnovatsiooni kaudu. Parandada tööviljakust ja oskuste pakkumist täiendus- ja ümberõppe ning talentide parema ligimeelitamise ja hoidmise kaudu.

Brüssel,

Nõukogu nimel
eesistuja